

Vers. 8. **S. SPERATE IN EO, OMNIS CONGREGATIO POPULI; EFFUNDATE CORAM ILLO CORDA VESTRA : DEUS ADJUTOR NOSTER IN AETERNUM.**

Hortatur nunc ceteros ad virtutem, quam ipse Dei dono acceperat : ac primum monet sperandum esse in Deo, deinde addit non esse sperandum in rebus creatis. « Sperate, inquit, in eo, » id est, in Deo, « omnis congregatio populi, » id est, omnis coetus, omnis populus, omnes homines, non Iudaei solum, sed etiam gentes. In hebraeo est : *Sperate in omni tempore*; sed manifesta est corruptio in textu hebraico per defectum unius litterae; nunc enim legitur *הֵת* *heth*, quod significat *tempus*; sed esse debet *הַדַּת* *hadath*, quod significat *congregationem*, et sic legerunt Septuaginta. « Effundite coram illo corda vestra; » effundi dicitur vas, cum evacuat, et etiam liquor, cum ex vase eicitur. Itaque si cor accipiatur pro vase, ut accipit S. Basilius, *effundere cor* est evacuare cor a vitiis, affectibus malis, perversis cogitationibus et similibus, quasi liquoribus noxiis; non enim impleri potest cor gratia Dei, sanctisque cogitationibus et desideriis, nisi evacuetur contrariis. Pulchre notat S. Ambrosius admonitio esse homines, ut effundant corda evacuant ea sordibus, quia scriptum est *Joel. II, 28* : « Effundam de spiritu meo super omnem carnem. » Si cor accipiatur pro actu cordis, id est, pro cogitationibus et affectibus, tunc effunditur cor, quomodo effunditur aqua, vel vinum. Et hoc modo accipit S. Augustinus, qui vult effundendum esse cor, id est, non retinendum cor in corde, sed effundendum ad Deum, ut cogitationes nostrae et affectus sint in Deo, non in nobis. Significat etiam effusio cordis secundum Ambrosium confessionem sinceram et apertam, qua confitemur peccata et miseriae nostras, et ex intimo corde oramus Deum ut misereatur, quomodo dixit *Anna I Reg. I* : « Effudi animam meam in conspectu Domini. » Et de hac effusione videtur hic locus praecipue intelligendus; nam sequitur : « Deus adjutor noster in aeternum, » id est, secure confitemini Deo aeternas vestras, et orate eum; nam adjutor noster est, et non despicit orationes sperantium in se. Illud, *in aeternum*, in hebraeo est *סֶלַח* *selah*, quod Graeci vertunt *ἀειδίμα*; noster autem Interpres aliquando omittit, aliquando vertit *semper*, aut *in aeternum*; haec est ratio cur Ilierarius, Augustinus et alii non legant, *in aeternum*.

Vers. 9. **9. VERUMTAMEN VANI FILII HOMINUM, MENDACES FILII HOMINUM IN STATERIS, UT DECIPiant : IPSI DE VANITATE IN IDIPSUM.**

Quoniam animadvertit Propheta paucos esse, qui consilium suum sequi velint, ideo invehitur in multitudinem iniquorum : « Verumtamen, inquit, vani filii hominum, mendaces filii hominum. » In hebraeo significatius dicitur, *הֵבֵל* *hebel* bene *Adam*, *vanitas filii hominum*, quia maxima pars hominum vacua est vera sapientia, etsi apparenti sapientia, quam *prudentiam carnis* Scriptura sacra *Hom. viii* appellat, plenissima sit. Ideo autem plerique homines vani, insipientes et imprudentes sunt, quia « mendaces sunt in stateris ad decipiendum, » id est, in stateris dolosis et fraudulentis. Nam, ut recte observat S. Basilius, non agitur hic de stateris proprie dictis, quibus pauci utuntur, illi videlicet soli qui vendunt carnes, aut lanas, aut alia id genus, sed de stateris communibus toti humano generi, id est, de iudicio recte rationis, quod nobis datum est a Deo, ut discernamus, et quasi in statera appendamus vera bona et vera mala, apparentia bona et apparentia mala, et eligamus vera bona, et vitemus vera mala. Porro maxima pars hominum mentitur sibi et aliis, decipitque se et alios, utens stateris dolosis, et quod miseris est, voluntarie stateris utitur dolosis, iuxta illud : « Video meliora proboque, deteriora sequor. » Non est enim qui negare audeat maximum verissimumque malum esse peccatum et gehennam, maxima verissimaque bona justitiam et beatitudinem; et tamen cum appenduntur in statera lucrum temporale, et offensio Dei, lucrum praeponderat, et preeligitur; et cum appenduntur temporale detrimentum, et mors aeterna, temporale detrimentum praeponderat, atque ut illud evitetur, ignis gehennae contemnitur. Addit Propheta : « Ipsi de vanitate in idipsum, » id est, ipsi vani et mendaces, licet variis modis vani sint et mendaces, tamen in idipsum conveniunt, uniti et conjuncti sunt in hoc, ut vani sint et mendaces; vel breviter : « Ipsi de vanitate in idipsum, » id est, ipsi ex vanitate habent, ut unum sint. In hebraeo habetur paulo aliter : *Vanitas filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ad ascendendum ipsi pro vanitate in idipsum*, id est, filii hominum non solum vanitas sunt, et mendacium, sed etiam positi in statera cum ipsa vanitate, ascendunt praevanitate; ac per hoc leviores, et magis vani sunt, quam ipsa vanitas : quae est elegantissima amplificatio. Sed tamen non existimo hunc esse litteralem sensum, sed eum, quem paulo ante tradidimus : nam vox illa hebraica, *לַהֲלוֹת* *lahaloth*, ad *iniquitatem*, sive ad *deceptionem*, et sic legerunt Septuaginta; imo etiam S. Hieronymus eodem modo legit, cum verterit, *in stateris dolosis*; et omnes Patres graeci et latini sic legunt, et interpretantur. Illud, *ut decipiant*, non debere conjungi cum *ipsi*, perspicuum est ex hebraeo et graeco textu. Sic enim legendum est, *mendaces in stateris ad decipiendum, ipsi de vanitate in idipsum*.

Maxima pars hominum stateris dolosis utitur.

Vers. 10. **10. NOLITE SPERARE IN INIQUITATE, ET RAPINAS NOLITE CONCUPISCERE : DIVITIAE SI AFFLUANT, NOLITE COR APPONERE.**

Redit ad exhortationem, ac praecipue, ut caveatur avaritia, quae est « radix omnium malorum, I *Tim. vi.* » « Nolite, inquit, sperare in iniquitate, et rapinas nolite concupiscere. » Per *iniquitatem* intelligitur calumnia, ut proprie significat vox hebraica *בְּהֹשֶׁק* *behoshek*, proinde prohibetur lucrum injustum, tum ex occulta iniustitia, quale est calumniantium, tum ex manifesta, quale est rapientium; et additur, « divitiae si affluant, nolite cor apponere, » id est, ad opes etiam justo titulo acquisitas nolite affectum ponere. Pulchre notat S. Augustinus, eos qui rapinis delectantur, videre quod rapiant, sed non videre a quo rapiantur : rapiunt enim pecuniam fratri, et rapit illis diabolus animam. Notat idem Augustinus cum Basilio, divitias fluere dum affluant, caecos autem cupidos considerare quod affluant, et non cogitare quod fluant; ideo dictum esse : *Nolite cor apponere, ne videlicet cum fluentibus fluat, et pereat.* Oportet igitur, cum affluunt divitiae, corde immoto et stabili apud Deum, disponere fluxum earum, ut utiliter fluant : quomodo prudens agricola disponit fluxum aquarum ad irrigandum hortum, ad molam vertendam, et alia ejusdem generis opera; sed non labitur ipse cum aquis labentibus.

V. v. — *Psalmus David, I. Cum esset in deserto Idumææ.*

2. Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.

Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea.

3. In terra deserta, et in via, et in aquosa : sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam, et gloriam tuam.

4. Quoniam melior est misericordia tua super vitas : labia mea laudabunt te.

5. Sic benedicam te in vita mea, et in nomine tuo levabo manus meas.

6. Sicut adipe et pinguedine repletur anima mea, et labiis exultationis laudabit os meum.

7. Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te, 8. quia fuisti adjutor meus.

Et in velamento alarum tuarum exultabo.

11. SEMELLOCUTUS EST DEUS : DUO HEC AUDIVI : Vers. 11. QUIA POTESTAS DEI EST, ET TIBI, DOMINE, MISERICORDIA; QUIA TU REDDES UNICUIQUE JUXTA OPERA SUA.

Concludit rationem reddens, cur non sint appetende divitiae, et cur ab omni peccato cavendum sit. « Semel, inquit, locutus est Deus, duo haec audiivi. » In hebraeo est, *unum locutus est Deus*; quod non videtur coherere cum sequentibus : « Duo haec audiivi; » sed illud, *semel vel unum*, significat immobilitatem verbi Dei, ut docet S. Hieronymus in commentario hujus Psalmi, quasi dicat : *Semel Deus loquitur, et fit omnino quod loquitur*; obediunt enim omnia Deo ad nutum, ut non sit opus repetere. Vel per *unum* quod Deus locutus dicitur, non intelligitur unum verbum, sed unus sermo, quo multa continentur, ut docet S. Basilius. Vel per *unum* intelligitur Verbum aeternum, ut S. Augustinus exponit; *Deus enim unum tantum verbum dixit ab aeterno, et illud manet in aeternum, et aequivalere innumerabilibus verbis.* Duo autem, quae David audiivit, et nobis omnibus dicit ab aeterno, et illud manet in aeterno, et illud movet in aeternum.

Tunc unum verbum tantum dixit ab aeterno, et illud movet in aeternum.

V. s. II. — *Canticum [h. Psalmus] David, cum esset in deserto Juda.*

Deus fortitudo mea tu es [h. Deus, Deus meus tu], de luce consurgam ad te.

Sitivit te anima mea, in terra invia et consistente, ac sine aqua.

Sic in sancto apparui tibi, ut videam fortitudinem tuam et gloriam tuam.

Melior est enim misericordia tua quam vita [al. vita]; labia mea laudabunt te.

Sic benedicam te [al. tibi] in vita mea : in nomine tuo levabo manus [h. palmas] meas.

Quasi adipe et pinguedine implebitur [h. satiabitur] anima mea, et labiis laudantibus canet [h. laudabit] os meum,

Recordans tui in cubili meo : per singulas vigilias meditabor tibi.

Quia fuisti auxilium meum, et in umbra alarum tuarum laudabo.

9. Adhæsit anima mea post te; me suscepit dextera tua.

10. Ipsi vero in vanum quasierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ:

11. Tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.

12. Rex vero lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui jurant in eo, quia obstructum est os loquentium iniqua.

Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua.

Ipsi vero interficere [*h. ad calamitatem*] quærunt animam meam: ingrediantur in extrema [*h. inferiora*] terræ.

Congregentur in manus gladii: pars vulpium erunt.

Rex autem lætabitur in Deo, laudabitur omnis quia jurat in eo: quia obstructus es loquentium mendacium.

Argumentum. — Exponit desiderium et cupiditatem, qua teneatur cultus sacri, a quo se jam separat esse dolet; sed ejus recordatio quoque in illo exsilio eum delectat, et fiduciam ejus sustentat, fore ut hostibus victis regno resituetur. Hinc strophæ duæ: vers. 2-7, 8-12. Quia vers. 12 regem se nominat Davidem, hinc merito Dathius arguit carmen ad Absalom seditionem referendam esse: nam, ait, vivente Saulo nunquam regis nomen sibi vindicavit. Cf. I Sam. xxii, 5; xxiii, 14, 15, 24, 25; xxiv, 2.

1. Psalmus Davidis, *compositus*, quum esset in deserto Judæ.
2. Deus, Deus meus es tu, ab aurora quæro te; te sinit anima mea; desiderio tui deficit caro mea, *velut* in terra arida et languescens sine aquis.
3. Sic in sanctuario (absens licet) contempler te *animi mei oculis*, ut videam (videndo) splendorem tuum et majestatem tuam.
4. Nam melior est gratia tua quam vita; labia mea *semper* te laudabunt.
5. Sic celebrare te volo per vitam meam, in nomine tuo levare manus meas.
6. Ut adipe et pinguedine satiatur anima mea, et labiis exsultationis (jubilantibus) laudes *tuas* canit os meum.
7. Si recorder tui in strato meo, per *tres noctis* vigilias meditor de te.
8. Nam tu es auxilium mihi, et in umbra alarum tuarum júbilo.
9. Adhæret anima mea tibi, me sustentat dextera tua.
10. Isti vero (mei adversarii), qui ad perniciem quærunt animam (vitam) meam, venient in infima terræ (orcum).
11. Tradentur in potestatem gladii (interficiuntur); portio vulpium (gall. *chacals*) erunt (eorum cadavera).
12. Et rex lætabitur in Deo; gloriabitur quicumque jurat ei (Davidi, ejus sequitur partes), quando clausum fuerit os loquentium mendacium.

NOTE.

Vers. 1. In deserto Judæ, Hierosolyman inter et Hierichuntum sito. Ibi Joannes Baptista predicavit, *Matth. iii, 1.* — Vers. 2. Velut in terra, etc. Ad expingendam imaginem proxime prægressam hæc adji-

ciuntur. Alii tamen proprie accipiunt, *in terra arida degens, et fatigatus sine aqua.* — Vers. 3. Sic, in tali conditione atque animi statu. *Splendor et majestas* Jovæ, i. e. cultus ejus ritus et ceremoniæ. — Vers. 5. Sic: vid. vers. 3. *In nomine tuo*, fiducia tui, non aliorum deorum. *Elevatio manuum*, precantis et gratias agentis ritus. — Vers. 6. Sensus: Ex consuetudine que mihi est tecum, plena gaudia percipio, quasi cibis delicatissimis satiarer. Alii, *satis animam meam*: non male. — Vers. 11. *Tradentur*: alii, *tradent eos.* — Vers. 12. *Jurat ei*: alii, *jurat per eum*, Davidis Deum, i. e. eum rite colit: cf. *Isai. xix, 18; Amos. viii, 14.*

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXVII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus David, cum esset in deserto Idumææ.

Non legitur David latuisse unquam in deserto Idumææ, sed in deserto Judææ, I Reg. xxi et xxii, et in texta hebræico et græco habetur, *in deserto Judææ*; tamen quoniam Sancti Patres Hilarius, Hieronymus et Augustinus in *Commentario* legunt, *in deserto Idumææ*, non est contemnenda lectio Vulgatæ editionis. Euthymius conatur conciliare hæc lectionum varietates, dicens desertum, in quo latuit David, olim ad Idumæam pertinuisse, postea ad Joitæam: sed hoc divinare est. Probabilius videtur desertum Judææ vocatum esse desertum Idumææ amplificandi gratia: quomodo Jerusalem aliquando vocatur Sodom; non desertum Idumææ est longe majus deserto Judææ: imo tota Idumææ regio in montibus et solitudine est, et intelligi potest ex cap. 1. *Malachi*, ubi loquens Deus de possessione Edom: «Posui, inquit, montes ejus in solitudine, et hereditatem ejus in dracones deserti.» Idem colligitur ex lib. IV Reg. cap. ii, ubi describitur desertum Idumææ itineris septem dierum, et carens aqua, etc. Argumentum Psalmi est oratio Davidis, qui occasione deserti in quo tunc latebat, deplorat peregrinationem suam, et similitum justorum, et desiderium suum ostendit migrandi aliquando ex deserto mundi hujus ad patriam celestem.

EXPLICATIO PSALMI.

- Vers. 1. 1. DEUS, DEUS MEUS, AD TE DE LUCE VIGILO.
Vers. 2. 2. SITIVIT IN TE ANIMA MEA: QUAM MULTIPLICITER TIBI CARO MEA!

Describit vir justus quæ sint prima opera sua, oriente die: ac dicit esse, quærere Deum, desiderare Deum, miseras suas confiteri Deo. «Deus, Deus meus,» id est, tu, Deus, es fortitudo et robur meum, quia sine te nihil sum, et nihil possum; in hebræo sunt duo nomina, אֱלֹהִים אֱלִי Elohim eli, unum significat Deum, alterum significat fortem, sed veri solet etiam per vocem Deus. Itaque editio græca et latina, quæ habent Deus, Deus, reprehendi non possunt; tamen sensus est, quem diximus, quia vox אֱלִי El significat Deum, ut fortem. «Ad te de luce vigilo,» id est, cum primum lucem aspicio corporalibus oculis, aperio pariter oculos mentis ad te lucem spirituales et increatam, atque ita ad te querendum vigilare incipio, non ad opera mundi hujus. Id autem facio, quia «sitivit in te anima mea,» id est, quia desiderat te, ut cibum et potum suum, ut lumen et lætitiæ suam. Ipsa enim caro mea multis modis sitivit ad te fontem omnium honorum: quamvis enim caro non proprie Deum sitiit, tamen sitire dicitur, quia indiget ejus misericordia ob multiplicem suam miseriam: quomodo dicitur terra arida sitire pluviam, sine qua nihil boni producere potest. Quot sint autem carnis hujus concupiscibilis necessitates et miseriæ, quibus ille

solus mederi potest, de quo dicitur in *Psal. cii*: «Qui sanat omnes infirmitates tuas,» nemo est, qui non experiatur. In hebræo codice post illa verba: Deus, Deus meus, est pronomen אֲנִי at-thah, tu, quod Septuaginta omiserunt, sed subintelligi debet, ut sensus sit: Tu es Deus, et ideo confidenter ad te confugio, et te alloqui presumo. Illud autem, *ad te de luce vigilo*, in hebræo est unica dictio אֲשַׁרְךָ אֲשַׁחֲרָה, que significat, *sub aurora te quæro*, sive in crepusculo matutino, cum incipit misceri lux auroræ tenebris noctis, ego evigilo, ut te quæram: ex quo intelligimus continuum et vehementem fuisse in Davide desiderium Dei, et merito, cum ipse sit omne bonum nostrum, et ingrati sint omnes homines, qui obliviscuntur Deum, juxta illud *Luc. vi*: «Qui benignus est super ingratos et malos.» Denique illud, *quam multipliciter*, est in hebræo כַּכּ עַמּוֹה, que vox non habetur, nisi hoc loco S. Hieronymus vertit *desideravit*; sed frustra laboramus de significatione vocis, que nusquam habetur alibi, et nemo potest reprehendere primos Interpretes.

3. IN TERRA DESERTA, ET INVIA, ET INAQUOSA: Vers. 3. SIC IN SANCTO APPARUI TIBI, UT VIDEREM VIRTUTEM TUAM ET GLORIAM TUAM.

Describit proprietates deserti, que tres sunt, «terra deserta» ab habitatoribus, terra «invia», terra «sine aqua»; quarum secunda est effectus,

et tertia est causa primæ; nam terra aliqua descri solet ab habitatoribus præcipue propter carentiam aque, quæ carentia terram arentem et sterilem reddit; sed cum terra deseritur et inhabitabilis efficitur, hoc ipso fit in via: quamvis hoc loco *in via* non est solum terra sine via, sed terra inaccessa, et per quam difficulter ambulari potest: nam vox græca *ἀερα* inaccessum significat, et vox hebræa *חַיִּיפָה* *khaiyeph*, significat *lassum, fatigatum, laboriosum*: ac per hoc significat terram, que magno cum labore et fatigatione transitur. Videtur enim Propheta significare voluisse terram illam incultam, et rebus necessariis nedum deliciis carentem, utilem sibi fuisse ad inveniendum Deum. Anima enim quo magis desituit carnalibus bonis, vel certe quo magis affectum removet a rebus terrenis, et se in quodam deserto mentis constituit, eo facilius ascendit ad celestia contemplanda et gustanda. «Ego, inquit, in terra ista deserta, in via, arida» et silente constitutus, «sicut apparui tibi,» id est, sic apparui coram te per ascensionem mentis, quasi in sanctuario tuo essem, ita ut desertum loco sanctuarii mihi fuerit. Apparui autem coram te, «ut viderem virtutem tuam, et gloriam tuam,» id est, potentiam tuam et maiestatem tuam. Illud enim in sancto, in hebræo est *בְּקִדְשׁ* *bekodesh*, in sanctitate, per quam sanctuarium Hebræi significare solent. S. Augustinus paulo aliter exponit, et eum sequentes dicere possumus per desertum intelligi mundum, qui desertus est a veris hominibus et inhabitatus a bestiis, hominibus videlicet «carnalibus et animalibus,» ut eos vocat Apostolus I Cor. II; item est in via, quia difficillimum est invenire viam qua exeat; denique est in aquosus, quia quamvis lacunas habeat aque putrefactæ, quæ est sapientia carnalis, caret tamen aqua de celo, que est sapientia vera, nisi Deus ex magna gratia sua peregrinantibus in hoc deserto viam ostendat, et rorem de celo aspergat. At igitur David in persona sua, et sanctorum peregrinorum, comitum suorum: Ego in hoc deserto positus et sitiens aquam de celo, et exitum invenire cupiens, de mane vigilans mente conscendi ad sanctuarium tuum celeste, et sic in sancto apparui coram te, ut meditando et contemplando viderem virtutem tuam et gloriam tuam, quoniam in deserto mundi non videmus nisi temporalia, fragilia et vilia. «Ut viderem, inquit, virtutem tuam,» qua de nihilo omnia fecisti, et portas ea verbo virtutis tue; viderem quoque gloriam tuam, qua longe supereminet universis, et nihil est simile tibi, et omnia, velint nolint, serviunt tibi: et ex hac visione irrorari cæpi, et manna gustare, et viam que Christus est, invenire.

Anima que magis terra deserta despicit, eo magis celestia gustat.

Vers. 4. 4. QUONIAM MELIOR EST MISERICORDIA TUA SUPER VITAS, LABIA MEA LAUDABUNT TE.

Illud, quoniam, non videtur referendum esse ad

superiora, sed ad sequentia, ut sensus sit: Non solum videbo virtutem tuam et gloriam tuam, sed etiam laudabunt te assidue labia mea, quoniam misericordia tua melior est mihi præ ipsa vita: nam misericordia tua vitam dedit, eadem ipsa misericordia vitam conservat; et si ipsam vitam propter te perdidero, misericordia tua illam mihi multo feliciorum restituit: sed si, ut vitam conservem, a misericordia tua et gratia excidero, et vitæ et misericordie jacturam faciam. In hebræo habetur quidem *חַיִּים* *chaim*, vitas, in numero multitudinis; sed vox etiam pro *vita*, in singulari, accipitur: quomodo multa vocabula habent formam numeri multitudinis, et significationem numeri singularis; et in versiculo sequenti: «Sic benedicam te in vita mea,» habetur eadem vox in numero multitudinis, et tamen Interpretres verterunt in numero singulari. Itaque possumus hoc loco simpliciter per *vitas* vitam interpretari, ut interpretantur SS. Patres Hilarius et Hieronymus in *Commentario*; et sicut legit in textu S. Hilarius: in hac eremo saginam sapientie et justitie desiderare et petere possumus, sed tunc demum obtinebimus, cum ad patriam pervenerimus; tunc enim implebitur illud *Psalm.* CXLVII: «Frumenti adipe satiat te Dominus;» et illud *Math.* V: «Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur;» et tunc perfecte et sine ullo fine, vel tædio, «labiis exultationis,» id est, labiis exultationem resonantibus «laudabit Deum «os nostrum,» tunc enim succedet orationi laudatio, quando ita pleni erimus, ut nulla re indignemur, quod fiet cum Deus erit omnia in omnibus: nunc autem nunquam tam multa habemus, quin pluribus egeamus, ac per hoc oratione assidua opus habeamus.

Vers. 5. 5. SIC BENEDICAM TE IN VITA MEA, ET IN NOMINE TUO LEVABO MANUS MEAS.

Sic laudando assidue, «benedicam te in vita mea,» id est, quicquid mihi acciderit, sive prosperum, sive adversum, benedicam tibi in omni tempore; et in nomine tuo levabo manus meas,» id est, in invocatione nominis tui levabo in oratione manus meas, a te solo expectans auxilium in adversis, et tibi vicissim gratias agens in prosperis. Porro ritus levandi manus in oratione, in utroque Testamento in usu fuit. Nam cum Moyses, *Exod.* XVII, levaret manus ad Deum, populus vincebat; cum deponeret, vincebatur. Et Apostolus I *Timoth.* II: «Levantes, inquit, puras manus.» Monet autem S. Augustinus eos qui levant manus ad Deum in oratione, si impetrare velint, debere etiam levare manus ad bona opera facienda. Significat etiam in Scripturis *levare manus* idem quod jurare per Deum. Sic legitur *Gen.* XIV, dicitem Abrahamum: «Levo manum meam ad Deum possessorem cæli et terre, quod a filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus que tua sunt.» Et *Apoc.* X: «Angelus levavit manum suam ad cælum, et juravit viventem in secula seculorum.» Posset igitur illud: *In nomine tuo levabo manus meas*, exponi hoc modo: Per nomen tuum jurabo, ac per hoc te solum pro vero Deo colam; sed prior expositio communior est.

Levabo manus meas quod jurans.

Vers. 6. 6. SICUT ADIPE, ET PINGUEDINE REPLEATUR ANIMA MEA; ET LABIIS EXULTATIONIS LAUDABIT OS MEUM.

Hoc est quod petebat, cum levaret in oratione manus suas ad Deum. Hoc, inquit, peto, «ut anima mea repleatur adipe et pinguedine,» id est, repleatur adipe et pinguedine spirituali, quæ non est adeps et pinguedo proprie (id enim corporale quid est), sed quasi adeps et pinguedo. Nam sicut qui adipe bona et pinguedine naturali præditi sunt, non autem inflati, aut vento distenti, sani, fortes, rubicundi et hilares sunt; et contra macie confecti, aridi, debiles, tristes, deformesque sunt: sic qui gratia spirituali, quasi bona adipe pleni sunt, devoti, ferventes, ac semper gaudentes sunt; et contra qui spiritu carent, ad omnia spiritualia nauseant, acedia consumuntur, infirmi ac debiles, nihil boni facere, nihil mali tolerare valent. Sed, ut recte monet S. Augustinus, in hac eremo saginam sapientie et justitie desiderare et petere possumus, sed tunc demum obtinebimus, cum ad patriam pervenerimus; tunc enim implebitur illud *Psalm.* CXLVII: «Frumenti adipe satiat te Dominus;» et illud *Math.* V: «Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur;» et tunc perfecte et sine ullo fine, vel tædio, «labiis exultationis,» id est, labiis exultationem resonantibus «laudabit Deum «os nostrum,» tunc enim succedet orationi laudatio, quando ita pleni erimus, ut nulla re indignemur, quod fiet cum Deus erit omnia in omnibus: nunc autem nunquam tam multa habemus, quin pluribus egeamus, ac per hoc oratione assidua opus habeamus.

Vers. 7. 7. SI MEMOR FUI TUI SUPER STRATUM MEUM, IN MATUTINIS MEDITABOR IN TE, QUIA FUISTI ADJUTOR MEUS.

Ostendit in hac etiam vita se perpetuo recordaturum Dei et beneficiorum ejus, et non solum in patria, quando repletus adipe, labiis exultantibus laudabit Deum. «Si, inquit, memor fui tui nocte etiam profunda, dum adhuc jacerem «super stratum meum,» multo magis interdiu, atque adeo tempore matutino surgens «meditabor in te,» id est, de te cogitabo et considerabo potentiam tuam et gloriam tuam; «quia tu semper «fuisi adjutor meus,» id est, ideo semper recordabor tui in gratiarum actione, quia tu semper recordatus es mei in auxilio et protectione. S. Augustinus colligit ex hoc loco utilissimum documentum, si quis velit inter operandum recordari Dei, atque ejus amorem et timorem semper ante oculos habere, dum operatur, necesse esse ut antea super stratum, id est, in quiete recordetur Dei, et beneficia ejus ac promissa consideret. Ideo enim plerique mortales inter operandum se gerunt, ac si Deum non haberent, quia non habent tempus aliquod feriatum, in quo colligant se, et medita-

honi rerum celestium vacent. Quidam codices Latini habent: *Sic memor fui*; sed recte habet nostra lectio: *Si memor fui*, quoniam sic legunt codices hebraici, et SS. Patres Hilarius et Augustinus.

Vers. 8. 8. ET IN VELAMENTO ALARUM TUARUM EXULTABO; ADHÆSIT ANIMA MEA POST TE, ME SUSCEPIT DEXTERA TUA.

Quia dixerat: «Tu fuisti adjutor meus,» ne putaretur jam securus, et de Dei protectione non amplius laborare, subjungit: «Et in velamento alarum tuarum exultabo,» id est, continebo me sub umbra alarum tuarum, et in protectione tua sperans, «exultabo,» securus a milvo, dum sub omnipotentis aquilæ pennis lateo. «Adhæsit anima mea post te.» Et hac protectione, et tam ingentibus beneficiis provocata «anima mea adhæsit,» glutine fortissimæ charitatis, «post te,» id est, vestigiis tuis inhaesit, ab illis nulla tentationum vi separari se patiens. Porro adherere vestigiis Domini glutine charitatis, non est sterili quodam affectu Deum diligere, sed ejus præcepta ex charitate servare; nam «qui diligit me, ait Dominus *Joan.* XII, sermonem meum servabit;» ideo non dixit: *Adhæsit tibi, sed post te*, tibi videlicet obediens ac subiecta. Ac ne videatur sibi tribuere, quod tam ardentem Deo inhaerere, addit: «Me suscepit dextera tua,» id est, ideo sequor te, quia tu me traxisti; ideo te diligo, quia tu prior dilexisti me, ac ut te diligerem, tu me diligendo fecisti. Beatus plane, qui quantumvis in virtute proficiat, sub Deo proficere se intelligit, et semper ut parvulum, et quasi pullum gallinæ sub alis Dei se collocat. Beatorum autem, qui vere dicere potest: «Adhæsit anima mea post te,» qui non solum sperat in velamento alarum Dei, sed etiam ex toto corde ita diligit, ut cum Apostolo dicere possit: «Quis me separabit a charitate Christi?» *Rom.* VIII. Beatissimus vero, qui proprio experimento, vel potius testimonio reddente spiritu Dei spiritui suo, didicit se «a dextera Dei esse susceptum;» ipse enim Dominus de talibus dicit *Joan.* X: «Non rapiet eos quisquam de manu mea. Et nemo potest rapere eos de manu Patris mei. Ego et Pater unum sumus.»

Vers. 9. 9. IPSI VERO IN VANUM QUÆSERUNT ANIMAM MEAM: INTROIBUNT IN INFEMORA TERRÆ, TRADENTUR IN MANUS GLADII, PARTES VULPIUM ERUNT.

In duobus ultimis versiculis prædicit Propheeta interitum et exterminium ultimum eorum, qui persequuntur justos et felicitatem ac beatitudinem sempiternam justorum. «Ipsi vero,» videlicet impii persecutores, «in vanum quæserunt animam meam;» nam ideo impii persequuntur justos, ut ipsi soli secure possideant terram, et fruantur deliciis et imperio terrene; sed frustra laborant: nam ipsi non possideunt terram, sed a terra absorbeantur; et absorpti a terra et in

Beatus que dicitur sit?

inferno constituti, non ibi delictis, aut imperio fruuntur, ac ne quiescent quidem, sed additi erunt perpetuis suppliciis, et subjecti erunt demonibus, quasi lupis et vulpibus crudelissimis. « In vanum quaesierunt animam meam, » id est, frustra conati sunt vitam meam tollere, meque interficere. Hoc dicere potest quilibet justus, sive Christus pro se et pro membris suis. « Introbunt in inferiora terræ; » ecce cur in vanum quaesierunt, nam finis eorum erat libere terram possidere; sed infra terram deiciuntur, in corde terræ, in inferno cogentur perpetuo habitare. « Tradentur in manus gladii, » id est, in inferno non quiescent, multo minus fruuntur bonis terræ; sed « tradentur in manus gladii, » id est, in potestatem tormentorum: supplicia enim, ut instrumenta Dei Judicis supremi et irati in miseros sine cessatione deservient. « Partes vulpium erunt, » id est, non dominabuntur amplius super homines justos, sed ipsi subjecti erunt demonibus injustis, quasi pars et hæreditas ipsorum. Vocantur autem vulpes potius quam lupi vel leones, ipsi demones, quia magis versuta vulpina, quam vi leonina peccatores capiunt, sibi que subjiciunt. In hebræo nunc habetur: *Ipsi interficere quaesierunt animam meam*, pro eo quod nunc habemus: *Ipsi vero in vanum quaesierunt animam meam*. Sed facile est videre quid nostri Interpretes secuti sint. Eadem enim vox hebraica מְשַׁחֵם לְשׂוֹאֵה, si legatur cum allis punctis, et ultima littera tollatur, fiet מְשַׁחֵם לְשׂוֹאֵה, in vanum, et hæc videtur esse verissima lectio, quam habuerunt in suis codicibus Septuaginta Interpretes.

Demonibus
cor, vul-
pes di-
causur?

Vers. 10. 10. REX VERO LETABITUR IN DEO; LAUDABUNTUR OMNES, QUI JURANT IN EO, QUIA OBSTRUCTUM EST OS LOQUENTIUM INIQUA.

Ecce quomodo omnino in vanum impii laboraverunt: nam non solum ipsi non consequuntur bona que optabant, sed neque poterunt justos bonis suis privare. Nam rex ipsorum Christus, de quo dixerunt Judæi: « Tolle, tolle, crucifige

eum, » Joan. xix, et ejus nomen pagani delere totis viribus laboraverunt, et cui omnes impii contradicebant, vivet et regnabit in sæcula, et « habitabit in Deo, » sedens in dextera Patris gloriosus; et laudabuntur (in die judicii) omnes qui jurant in eo, » qui videlicet hoc tempore, non obstantibus persecutionibus, eum tanquam verum Deum religiose colunt, et per nomen ejus jurant, sive illi fidelem obedientiam jurant. « Laudabuntur, » inquam, omnes Christi fideles, « quoniam obstructum est os loquentium iniqua, » id est, obstruetur in die novissimo os omnium iniquorum; tunc enim veritas manifesta erit, et nemo erit qui eam inficiari possit, proinde impii dicent, ut habetur in lib. *Sapient.* cap. v: « Ergo erravimus a via veritatis; et illi sunt quos habuimus in derisum, et in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, et finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter Sanctos sors illorum est. » Itaque laudabuntur justi ab inimicis, quando veritas per divinum iudicium patefacta, obstruet ora omnium, qui nunc blasphemantes, maledicentes, calumniantes, detrahentes, conviciantes, mentientes iniqua loquuntur. Hos duos versiculos aliqui exponunt de Davide, aliqui de Christo. Vere enim Saul, et cæteri inimici Davidis, qui eum interficere cupiebant, ut ipsi secure regnarent, « in vanum laboraverunt: » nam et ipsi extincti sunt, et David gloriose regnavit. Sic etiam Judæi, qui Christum occidere satagebant, « ne venirent Romani, et tollerent locum eorum et gentem, » ut dicitur Joan. cap. xi, noluerunt Agnum habere regem, et habuerunt vulpem simul et leonem: nam et Romani civitatem eorum everterunt, et regnum abtulerunt, ipsis maxima strage ferme deletis, et Christus resurrexit, et gloriosissime regnavit, « et regni ejus non erit finis, » Luc. cap. i. Nos tamen S. Augustinum secuti exposuimus de justis in universum, et eorum capite ac rege Christo, ut doctrina et consolatio Scripturarum ad plures pertineret.

Justi
laudabuntur
etiam ab
inimicis.

PSALMUS LXIV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — In finem, 1. Psalmus David.

2. Exaudi, Deus, orationem meam cum deprecor: a timore inimici eripe animam meam.

3. Protexisti me a conventu malignantium, a multitudine operantium iniquitatem.

4. Quia exacerant ut gladium linguas suas; intenderunt arcum rem amaram, s. ut sagittent in oculis immaculatum.

V. s. n. — Victori, Canticum [h. Psalmus] David.

Andi, Deus, vocem meam loquentis, a timore [h. pavore] inimici serva vitam meam.

Absconde me a consilio malignorum, a tumultu operantium iniquitatem.

Quia exacerant quasi gladium linguam suam: tetenderunt sagittam suam verbum amarissimum.

6. Subito sagittabunt eum, et non timebunt; firmaverunt sibi sermonem nequam.

Narraverunt ut absconderent laqueos; dixerunt: Quis videbit eos?

7. Scrutati sunt iniquitates; defecerunt scrutantes scrutinio.

Accedet homo ad cor altum: 8. et exaltabitur Deus.

Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum: 9. et infirmatæ contra eos lingue eorum.

Conturbati sunt omnes qui videbant eos, 10. et timuit omnis homo.

Et annuntiaverunt opera Dei, et facta ejus intellexerunt.

11. Letabitur justus in Domino, et sperabit in eo; et laudabuntur omnes recti corde.

Ut sagittarent in absconditis simplicem: subito sagittabunt eum, et non timebunt.

Confortaverunt sibi sermonem pessimum, narraverunt, ut absconderent laqueos: dixerunt: Quis videbit eos?

Scrutati sunt iniquitates; defecerunt scrutantes scrutinio, et cogitationibus singulorum, et corde profundo.

Sagittabit ergo eos Deus jaculo repentino: inferentur plagæ eorum.

Et corruent in semetipsis plagis [h. linguis] suis: fugient omnes qui viderint eos.

Et timebunt omnes homines, et annuntia-bunt opus Dei, et opera ejus intelligent.

Letabitur justus in Domino, et sperabit in eo: et exultabunt omnes recti corde.

Argumentum. — Videtur compositum hoc carmen a Davide cum in aula Sauli versaretur. Strophæ duæ: vers. 2-7, erat, ut Deus ipsum defendat a sceleris molitionibus hominum insidiosorum; vers. 8-11, sperat fore, ut subito isti in perniciem agantur, quo facto omnes bonos Deo ait gloriaturus esse, magisque ac magis in illa fiducia collocatur.

1. Prætoriori, Psalmus Davidis.

2. Audi, Deus, vocem meam, cum quoror;

a terrore hostis (terrenti hoste) serves vitam meam.

3. Occultes me a colloquio maleficorum *prava consilia agentium*, a tumultu scelestæ agentium.

4. Qui acunt ut gladium linguam suam, tendunt sagittam suam, verbum amarum:

5. Ad sagittandum in latibulis integris (innocentibus); subito sagittant eum, nec timeant *Jovam vindicem*.

6. Confirmant sibi (stat iis perficere) rem malam; sermonem conferunt de occultandis laqueis;

dicunt: Quis cognoscat de iis?

7. Machinantur (excogitant) scelera, perficiunt consilium *bene excogitatum*; et intimum ejusque et cor est profundum.

8. Tum feriet eos Deus sagitta, subito (subitanea) est cædes eorum.

9. Corruere eum (quemque eorum) fecerunt, linguæ eorum (verba, sagittæ) super eos *retorquentur*; fugiunt quicumque viderint eos.

10. Et timeant (Jovem, causæ meæ vindicem) omnes homines, et prædicant facinus ejus, et opera ejus intelligunt.

11. Letatur justus de Jova, et confidit in eo, et gloriatur omnes integri cordis.

NOTE.

Vers. 2. *Queror* : Hengstenberg, *curis angor*; alii, *interne precor*, quod non displicet. — Vers. 3. *Colloquio... agentium*, parallelismus. *Tumultu*, in exsequendis consiliis. Maurer pro *colloquio* vertit *concessu*; pro *tumultu* vero, *turba*. — Vers. 4. *Tendunt sagittam*, constructio prægnaans. — Vers. 6. *Iis*, laqueis, et eos vitabit; alii ad insidiatores referunt, oratione obliqua, ut sepius. — Vers. 7. *Perficiunt, perfecti inuent. Profundum*, i. e. que pectore volvunt a nemine possunt investigari. Maurer, *excogitant scelera*; quibus excogitatis. *Perfecimus* inquit, *constitium excogitatum est!* *Perficiunt a thomam*, pro *thamou*. — Vers. 8. Alii, *et ferit eos Deus, subito sagitta* eos percussit, *ipsorum sunt vulnera*. — Vers. 9. *Pro fugiunt*, alii *terrentur*. — Vers. 10. *Prædicant*, plausu accipiunt. — Vers. 11. *Pro gloriantur*, Hengstenberg vertit *seae laudabunt*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, Psalmus David.

Hunc Psalmum de solo David alii explicant, qui liberari a persecutoribus cupiebat; alii ad solum Christum referunt, cuius passio in hoc Psalmo ex parte describi videtur. Sed nihil impedit quominus de Davide, et de Christo, cuius tyrum David gererat, Psalmum intelligamus; imo etiam de martyribus aliisque iustis, quorum caput Christus est, et in Psalmo, nunc in persona sua, nunc in persona membrorum suorum loquitur. Nos tamen persequemur expositionem sanctorum Patrum, qui de Christo potissimum totum hunc Psalmum explicaverunt.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. EXAUDI, DEUS, ORATIONEM MEAM, CUM DEPRECOR: A TIMORE INIMICI ERIPERE ANIMAM MEAM.

Moresuo Propheta primum petit exaudiri, deinde exponit quid cupiat. « Exaudi, inquit, orationem meam, cum deprecor, » id est, fac obsecro ne frustra deprecor. S. Hilarius legit: *Cum tribulor*, pro eo quod nos habemus, *cum deprecor*; sensus est idem: sed nescio quid secutus sit: nam vox hebraica בְּשִׁיחִי *besichi*, significat *submisso loqui*, quod est signum humilitatis et reverentiae, et sic Anna orabat I Reg. 1, « ut tantum labia moverentur, et vox penitus non audiretur: » vox enim graeca *βλαβη*, *precori*, non *tribulari* significat. « A timore inimici eripe animam meam: » haec est petitio quae duobus modis intelligi potest, primum, ut petat liberari a timore inimici volentis occidere, tollendo materiam timoris, efficiendo videlicet, ut inimicus non possit, vel non velit occidere: et hoc videtur literalis expositio; secundo, ut petat liberari ab ipso timore humano, non tollendo materiam timoris, sed augendo charitatem et constantiam, ut non timeat mortem carnis; sed timeat mortem peccati: sive, ut non timeat homines, « qui possunt corpus occidere, et post haec non habent amplius, quid faciant; » sed timeat Deum, « qui potest, et corpus, et animam perdere in gehennam, » ut Dominus monet *Matth. x*. Et haec est expositio S. Augustini spiritualis et utilissima: nam liberari a timore mundano, et radicari in timore divino in omni tribu-

lacione optimum est. Sed in hoc posteriore sensu Christus in persona membrorum suorum infirmorum locutus est: in priore autem, in persona etiam sua locutus esse videtur. Sicut enim in hortu pridie passionis timere et pavere dignatus est, et orare, *Matth. xxvi*: « Pater, si fieri potest, transfer calicem hunc a me, » sic hoc ipsum per Prophetam predicere voluit.

2. PROTEXISTI ME A CONVENTU MALIGNANTUM, A MULTITUDINE OPERANTUM INIQUITATEM.

In hoc versiculo exaudimus se fuisse Christum ostendit, et quod de se dicit in praeterito, idem membris suis promittit in futurum. « Protexisti, inquit, me a conventu malignantium. » Notum est ex Evangelio quam saepe « convenierint principes Iudeorum adversus Jesum, ut eum morti traderent, » *Matth. xxvi*, ac doctrinam ejus et nomen exstinguere; nec solum principes in concilium convenierunt ad consultandum, sed etiam multitudo militum ac satellitum « convenit ad operandum iniquitatem, » ad Christum videlicet illudendum, flagellandum et crucifigendum. Sed protexit eum Deus, ut neque conventus malignantium Iudeorum, neque multitudo gentium operantium iniquitatem illi noceret. Permisi quidem Deus Christi carnem flagellari et occidi, sed et flagella et mors, mundi salutem operata, in gloriam et triumphum versa sunt; et quod in capite processit, in membris quoque factum est, et fiet. Martyres enim protexit Deus, ut occisio

Vers. 2.

corporis non solum non eis obesset, sed etiam prodesset ad gloriam sempiternam; et pios omnes Deus protegat, ut tribulatio, ac persecutio cooperetur eis semper in bonum. Illud *protexisti* in hebraeo est, *proteges*, sive *abscondes*; in graecis plerisque *ἀνίστασι*, *protege*, et sic legunt Theodoretus et Euthymius. Tamen Hilarius, Hieronymus et Augustinus in *Commentario* legunt, *protexisti*; quae lectio facile cum hebraica concordatur: nam apud Hebraeos saepe futurum ponitur pro praeterito, et contra; sed in sensu nulla varietas est.

Vers. 3. 3. QUIA EXACUERUNT, UT GLADIUM, LINGUAS SUAS: INTENDERUNT ARCUM, REM AMARAM, UT SAGITTENT IN OCCULTIS IMMACULATUM.

Haec referuntur ad conventum malignantium, qui lingua pugnarunt, non manibus, nimirum consultando, accusando, insistendo apud iudicem Pilatum, ut Christum de medio tollerent. Comparat autem Propheta verba malignantium Iudeorum gladio et sagittis, quoniam gladius de proximo ferit, et praesentem; sagitta longe positum et absentem vulnerat: sic igitur Iudaei palam praesentem Christum gladio linguae occiderunt, cum eum coram in concilium suum adductum accusarunt, et quasi convictum damnarunt, dicentes, *Matth. xxvi*: « Reus est mortis, » et postea ad tribunal Pilati iterum accusarunt, quasi seductorem, et ut crucifigeretur saepe ac saepius institerunt; et hoc modo gladio linguae iterum interfecerunt. « Quia, inquit, exacuerunt ut gladium linguas suas, » ut aculis interrogationibus eum ferirent, dum eum examinarent, et lethifero ictu eum occiderent, dum condemnarent. « Intenderunt arcum, rem amaram, » non solum palam quasi gladio ferierunt, sed etiam in absentem ex occulto per insidias, quasi sagittas tendentes, cum tam saepe ad eum miserunt, qui eum caperent in sermone, et cum proditore Iudaeo occulta colloquia miscuerunt, et cum falsos testes instruxerunt. « Intenderunt arcum, rem amaram, » id est, insidias tetenderunt, quae insidiae res amare ac lethifere erant, « ut sagittent, » id est, ut sagittarent « in oculo, » id est ex insidiis, « immaculatum; » hic enim erat finis, et quasi scopus insidiarum, ut Christum maculatum et peccatorem, id est, blasphemum et seductorem falsis testimoniis et accusationibus ostenderent; qui tamen revera immaculatus erat, et ad hoc venerat in mundum, ut maculas peccatorum ab aliis abstergeret. Illud, *quia*, non est in omnibus codicibus: nam in graecis et quibusdam latinis habetur *qui*; res est parvi momenti; et vox hebraea אֲשֶׁר *asher* ambigua est, et tam *qui*, quam *quia* significare potest. S. Hilarius legit *qui*, S. Hieronymus et S. Augustinus *quia*.

Vers. 4. 4. SUBITO SAGITTABUNT EUM, ET NON TIMEBUNT; FIRMAVERUNT SIBI SERMONEM NEQUAM.

Dixerat conventum malignantium jam inten-

disse arcum, ut sagittarent immaculatum: nunc addit, omnino id futurum, eo quod obfirmati et obdurati sint in malo: praevidebat enim Spiritus Sanctus, et praedicebat obstinationem pene incredibilem Iudeorum, quam etiam clarissime praedixit Isaias cap. vi. Cujus vaticinii meminit S. Joannes cap. xii: « Subito, inquit, sagittabunt eum, » id est, de improvviso sagittas insidiarum emittent, « et non timebunt, » id est, audacter sagittabunt, non cogitantes timorem Domini, non formidabunt divinum iudicium, non reverentur oculos Dei omnia videntis. « Firmaverunt sibi sermonem nequam, » id est, ideo non timebunt sagittare immaculatum, quia obstinati et obdurati sunt, et jam stabilierunt firmiter sententiam illam plenam injustitiae, qua semel dixerunt: « Reus est mortis; » hinc enim postea cum Pilato multis rationibus conaretur eos a scelere revocare, semper obstinate clamaverunt: « Crucifigatur. »

5. NARRAVERUNT, UT ABSCONDERENT LAQUEOS; DIXERUNT: QUIS VIDEBIT EOS?

Addit Propheta ad obstinationem malignantium Iudeorum, etiam hypocrisim, qua tegere voluerunt invidiam et malignitatem suam sub tegumento obsequii ad Caesarem. Christum enim propter invidiam persequerentur, quod Pilato quoque notum erat. « Seicheb enim (inquit S. Mattheus cap. xxv) quod per invidiam tradidissent eum; » sed illi hanc invidiam tegebant dicentes: « Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dari Caesari, » *Luc. xxii*; et rursum: « Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris: omnis enim qui se regem facit, contradicit Caesari, » *Joan. xix*. Hoc ergo est, quod dicit: « Narraverunt, ut absconderent laqueos, » id est, dixerunt intra se: Abscondamus insidias, fingamus nos moveri ob injuriam Caesaris; quis videbit hanc simulationem? quis propterea nos puniet? quasi vero Deus non omnia videat, vel parum sit videri a Deo, qui supremus est Iudex.

6. SCRUTATI SUNT INIQUITATES, DEPECERUNT SCRUTANTES SCRUTINIO.

Pergit Propheta in explicanda et amplificanda malignitate Iudaeica; ac dicit Iudaeos, non contentos insidiis et hypocrisi, addidisse ut diligentissime scrutarentur et investigarentur iniquitates, si quas invenire possent in Christo. Hinc enim « principes sacerdotum, et omne concilium quaerebant falsum testimonium contra Jesum; » et quavis testimonia convenientia non erant, dicebant tamen: « Nihil respondes ad ea quae isti contra te testificantur? » *Matth. xxvi*. Id enim est *scrutari iniquitatem*, querere falsa testimonia, et his quasi veris scienter abuti. « Dececerunt autem scrutantes scrutinio, » quia nihil invenerunt, quod vel colorem veritatis habere videretur, et quia Dei iudicio tanta caecitate percussi sunt, ut non adverterent se ab omnibus deridendos, quod

etiam dormientes testes adduxissent, cum ad custodes sepulcri dixerunt: « Dicite quia vobis dormientibus venerunt discipuli noctu, et furati sunt eum, » *Matth. xxvii*; quam cœcitatē notavit et expendit S. Augustinus. Parum autem refert si legamus: *Scrutantes scrutatio, sive scrutantes scrutata, sive scrutantes scrutationes*: omnia enim in idem recidunt.

VER. 7. 7. ACCEDET HOMO AD COR ALTUM, ET EXALTABITUR DEUS.

Exposita perversitate malignantium inimicorum, prædicit nunc Propheta quid Christus egerit tempore tantæ persecutionis. « Accedet, inquit, homo ad cor altum, » id est, Christus, qua homo est, « accedet, » offeret atque obijciat se quasi infirmus, et quasi nesciens, et tamen vere penetrans profunda cordis ipsorum, « accedet » ad illas omnes passiones, quas in occulto corde suo disposerunt, id est, perferet patienter et humiliter injurias, quas illi alto, profundo et pravo corde machinati sunt. Potest etiam per *cor altum*, intelligi cor ipsius Christi, ut sensus sit: « Accedet homo Christus ad cor altum, » id est, ingredietur cor summi profundum et secretum, quo disposuit obijcere Judæis formam servi percutiendam, et celare intus formam Dei, per quam resuscitandus erat. Utramque expositionem attingit S. Augustinus. « Et exaltabitur Deus, » id est, humiliabit se ut homo, exaltabitur ut Deus, quia tunc maxime demonstrabitur sapientia divina vincens malitiam humanam, quando apparebit Christum, moriendo, mortem destruxisse, et resurgendo, vitam reparasse. Hæc est expositio verborum editionis nostræ Vulgatæ; sed sciendum est hanc lectionem nostram a multis oppugnari et rejici, quoniam textus hebraicus et græcus repugnare videntur. In hebræo sic legitur ad verbum: *Et cogitatione viri, et corde profundo, et sagittabat eis Deus; pro eo quod nos habemus: « Accedet homo ad cor altum, et exaltabitur Deus. »* Sed facile conciliabitur hic textus cum nostra editione; nam vox hebraica קרב *kerab*, que *intimum*, sive *cogitationem* significare potest, si legatur cum allis punctis *karab*, significabit *necessitatem*, sive *accedet*; et sic legerunt Septuaginta Interpretes, qui veterunt: *Accedet homo*. Illud autem, *et corde alto*, potest etiam legi, *et cor altum*, quia non habent Hebræi diversos casus, et tota difficultas est in particula *et*, pro qua nos habemus *ad*; et quamvis in græcis libris, qui nunc exstant, habeatur *et cor altum*, tamen cum veteres Patres Hilarius, Hieronymus et Augustinus legant in Commentario, *ad cor altum*, credibile est eos ita in græcis textibus invenisse; nam erant periti lingue græcæ, et ex iis Hieronymus in *Commentario* Psalmos exponit ex interpretatione Septuaginta virorum. Mirum autem est quod Cornelius Jansenius, vir doctissimus, conetur ostendere ab Augustino lectum fuisse *et cor altum*,

cum Augustinus sæpissime repetat *ad cor altum*, et ne semel quidem, *et cor altum*; corruptum autem fuisse textum Augustini in tam multis locis et in omnibus editionibus, verisimile non est; credibilis autem est corruptum fuisse textum hebraicum post interpretationem Septuaginta virorum in particula *et*, sicut corruptum esse constat in particula קרב *kerab*, ut ostendimus, præsertim cum ista lectio: *Accedet homo et cor altum*, nullum fere sensum commodum recipiat; quid enim significat: *Accedet homo et cor altum*? Illud autem, *et sagittabit eos Deus*, pro *et exaltabitur Deus*, ex errore Rabbiorum natum esse videtur; nam vox hebraica ירה *vaiorem*, si deducatur a verbo ירה *iarah*, significat *sagittabit eos*; si deducatur a verbo ירה *rum*, in conjugatione *hophal*, significat *exaltabitur*, et sic acceperunt eam vocem Septuaginta viri, Rabbiniis omnibus doctores.

8. SAGITTE PARVULORUM FACTÆ SUNT FLAGÆ EORUM, ET INFIRMATÆ SUNT CONTRA EOS LINGUÆ EORUM. Vers. 8.

Hoc fecit potentia et sapientia Dei, de qua dictum est: « Et exaltabitur Deus, » ut plæge ab adversariis Christo infligere, tam parum illi nocuerint, ac si factæ essent a sagittis infantium parvulorum; nam et tela infantium leves festucae sunt, et manus eorum infirmæ ac tenere, quæ nihil detrimenti adferre possunt. Et vere quales plagas Christo intulerunt Judæi, cum triduo, vel potius in momento post triduum, ita curatæ sint, ut corpus ejus impassibile et immortalis surrexerit? « Sagitte, inquit, parvulorum fuerunt, » quibus factæ sunt plæge ac vulnera eorum. « Et infirmatæ sunt contra eos lingue eorum, » id est, et calumniæ ac blasphemie eorum infirmatæ sunt; quia nihil ei nocere potuerunt, ac si gladii plumbi fuissent, sed « infirmatæ sunt contra eos, » id est, in detrimentum et penam ipsorum calumniantium et blasphemantium. Alludit Propheta ad illud quod supra dixerat: « Exacerunt ut gladium linguas suas, intenderunt arcum rem amarum; » ac si diceret: Laboraverunt, ut gladium lingue exacerent, atque ut sagittas lethales ex arcu jacerent, sed lingue gladius plumbus, et sagittæ tela infantium evaserunt. Alque hoc ipsum de persecutoribus martyrum omniumque justorum dici potest: dies enim iudicii ostendet quam parum, ac potius nihil eis nocuerit crudelitas persecutorum, quando stabunt in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt. Ex hebræo juxta puncta Rabbiorum non legitur: *Sagittæ parvulorum, sed sagitta repentina*. Facile autem est videre unde sit nata diversitas; nam vocem hebraicam legerunt פתאום *pitheom*, quod significat *repente aut repentinum*; cum Septuaginta legerint פתאים *peithaim*, quod *parvulos* significat.

9. CONTURBATI SUNT OMNES QUI VIDEBANT EOS, Vers. 9. ET TIMUIT OMNIS HOMO.

Explicat Propheta quid consecutum sit ex eo

quod per Christi resurrectionem factæ sint Judæorum sagittæ, « sagittæ parvulorum, et infirmatæ sint, » ac prorsus evanuerint calumniæ et contumeliæ eorum. « Conturbati sunt, inquit, omnes qui videbant eos, » Judæos videlicet attonitos et confusos, quando ab Apostolis audiebant eum quem occiderant, surrexisse a mortuis, in celum ascendisse, et venturum Judicem vivorum et mortuorum; et ea quæ audiebant, signis magnis ac divinis approbari cernebant. « Et tunc timuit omnis homo, » id est, omnes, qui recta ratione utebantur, cœperunt contremiscere, et expavescere, et dicere: « Quid faciemus, viri fratres? » De hoc timore sancto sic scribit S. Lucas Act. II: « Fiebat autem omni animæ timor; multa quoque prodigia et signa per Apostolos in Jerusalem fiebant, et metus erat ingens in universis. » Parum autem refert quod S. Hieronymus ex hebræo vertit: *Egerunt omnes qui videbant eos*; nam vox hebraica נדה *nada*, que hoc loco habetur, utrumque significat, et *fugere* et *commoveri*; et omnis qui commoveatur ac turbatur, fugit, si non pedibus, saltem affectu; contrahit enim se, et latebras querit: timor enim fuga quedam est hominis ad seipsum: sicut e contrario desiderium et amor effundunt hominem extra se.

VER. 10. 10. ET ANNUNTIABERUNT OPERA DEI, ET FACTA EJUS INTELLERUNT.

Illi, qui sancto timore correpti sunt, ac impi-

mis Apostoli, qui primi Christo resurgente atque eis apparente timuerunt, ut dicitur *Luc. xxiv*, « illi, inquam, annuntiaverunt opera Dei, » id est, prædicare cœperunt Christi incarnationem, passionem, resurrectionem, doctrinam, miracula et similia. « Et facta ejus intellexerunt; » particula enim et passim in Scripturis accipitur pro *quæ*. Apostoli ergo edocui, tum ab ipso Christo, qui post resurrectionem « aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas, » *Luc. xxiv*; tum a Spiritu Sancto, qui superveniens in eos, « docuit illos omnem veritatem, » *Joan. xvi*, « facta ejus intellexerunt, » et eadem toti mundo annuntiaverunt.

11. LETABITUR JUSTUS IN DOMINO, ET SPERABIT Vers. 11. IN EO; ET LAUBABUNTUR OMNES RECTI CORDE.

Ex illa apostolica prædicatione id consequetur, ut omnis vere justificatus, id est, justus ex impio factus, « letetur deinceps in Domino, et speret in eo, » *Gal. v*. Et tandem in fine sæculorum « laudabuntur omnes recti corde, » *1 Cor. xiii*, qui in justitia perseveraverunt, et per hoc rectum cor habuerunt ad Deum, non sapientes, neque volentes, nisi quæ Deo placent, illi a Deo laudabuntur in theatro totius mundi, quando e contrario omnes pravi corde in theatro eodem cum summa ignominia confundentur.

PSALMUS LXV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *In finem, Psalmus David.*

1. Canticum Jeremiæ et Ezechielis populo transmigratiōnis, cum inciperent exire.

2. Te decet hymnus, Deus, in Sion, et tibi reddetur votum in Jerusalem.

3. Exaudi orationem meam, ad te omnis caro venit.

4. Verba iniquorum prævaluerunt super nos, et impietibus nostris tu propitiaberis.

5. Beatus quem elegisti et assumpsisti; inhabitabit in atriiis tuis.

Replebimur in bonis domus tuæ: sanctum est templum tuum, 6. mirabile in æquitate.

Exaudi nos, Deus, salutaris noster, spes omnium finium terræ, et in mari longe.

7. Præparans montes in virtute tua, accinctus potentia: 8. qui conturbas profundum maris, sonam fluctuum ejus.

V. s. n. — *Victori, carmen [h. Psalmus] David Cantici.*

Tibi silentium laus, Deus, in Sion, et tibi reddetur votum.

Exaudi orationem, donec ad te omnis caro veniat.

Verba iniquitatum prævaluerunt adversum me: sceleribus nostris tu propitiaberis.

Beatus quem elegeris, et susceperis: habitabit enim in atriiis tuis.

Replebimur bonis domus tuæ, sanctificatione templi tui. Terribilis in justitia exaudi nos, Deus salvator noster:

Confidentia omnium finium terræ, et maris longinqui.

Præparans [al. qui præparas] montes in virtute tua, accinctus fortitudine.

Compescens sonitum maris, fremitum fluc-

Turbabuntur genes, 9. et timebunt qui habitant terminos a signis tuis : exitus matutini et vespere delectabis.

40. Visitasti terram, et inebriasti eam; multiplicasti locupletare eam.

Flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum; quoniam ita est preparatio ejus.

11. Rivos ejus inebria, multiplica genimina ejus : in stillicidiis ejus letabitur germinans.

12. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, et campi tui replebunt ubertate.

13. Pinguescent speciosa deserti, et exultatione colles accingentur.

14. Induti sunt arietes ovium, et valles abundabunt frumento : clamabunt, etenim hymnum dicent.

Argumentum. — Celebrat primo, vers. 2-5, præstantiam cultus divini et bona ex eo obtinenda; tum, vers. 6-9, summam Dei potentiam, quæ in eo maxime cernitur, quod solus ille terra fertilitatem potest concedere, cujus elegans est descriptio vers. 10-14. Hinc strophæ tres, quarum prima nonnisi carminis exordium esse videtur, secunda vero transitus ad tertiam, quæ Psalmi præcipuum continet. Decantatum videtur hoc carmen in eadem messe, forsitan secunda Paschatis die. Juxta alios, apud arcam, quæ tunc erat in Sionis arce, imo eo die, quo in Sionis arcam translata est, publice fuit cantatum, celebrandi ejus beneficii gratia.

1. Præcentori, Psalmus Davidis, canticum.
2. Te decet laus, Deus, in Sione, et ibi tibi persolvitur votum.
3. O tu, qui audis preces, ad te omnis caro (mortales) venit.
4. Peccata facta sunt magna nimis mihi (superant me), delicta nostra tu condonas ea.
5. O felicem illum quem eligis et quem admittis, ut habitet in atrii tuis! satiatur bonis domus tuæ, loco sacro templi tui.
6. Mirabiliter in justitia tua exaudis nos, Deus salutis nostræ, fiducia omnium finium terræ, marisque remotorum (hominum).
7. Qui firmat montes virtute sua, cinctus est robore.
8. Qui sedat tumultum marium, tumultum fluctuum eorum, et strepitum populorum.
9. Et timent incolæ finium (extremorum terræ) præ signis (miris operibus) tuis; ortus ¹⁰³ mane et vespere jubilare facis.

tuum ejus, et multitudinem gentium [*h. plebitum*].

Et timebunt qui habitant in extremis a signis tuis : egressus matutini et vespere laudantes facies.

Visitasti terram, et irrigasti eam, ubertate eam dita.

Rivos Dei plenus aqua; præparabis frumentum eorum, quia sic fundasti [*h. præparabis*] eam.

Sulcos ejus inebria, multiplica fruges ejus [*h. educ accinctos ejus*] : pluvii irriga eam, germi ejus benedic.

Volvetur annus [*h. coronasti annum*] in bonitate tua, et vestigia tua rorabunt pinguedine.

Pinguescent [*h. rorabunt*] pascua deserti, et exultatione colles accingentur.

Vestientur agni greges : et valles plenæ erunt frumento, coesquabuntur, et canent.

10. Visitas terram, et eam *pluvia* abundare facis; copiose (copia fructuum) ditas eam;

rivos Dei plenus est aquarum; paras frumentum eorum (incolarum) : nam sic præparas eam :

11. Sulcos ejus inebrias (aqua), deprimis glebas, imbribus dissolvis eam, germina ejus benedicis.

12. Coronas (ornas beneficiis) annum benignitatis tuæ et orbitæ tuæ distillant pinguedinem.

13. Stillant *pinguedinem* pascua (plagæ) deserti, et júbilo (vultu lætissimo) colles se cingunt.

14. Agnis indutæ (circumdatæ) sunt oves, et valles vestitæ sunt frumento, jubilantque canuntque.

NOTE.

Vers. 2. *Decet*, propr. *æqualis* : ita post Alexandrinos Ewaldus, Hengstenberg, tibi reddatur in silentio laus.... *persolvatur*. Maurer, tibi (in te) sit fiducia nostra, et laus, etc. — Vers. 5. *Ut habitet* : alii, qui habitet. — Vers. 6. *In justitia* : Maurer et Ewaldus, cum felicitate, felicitatem afferens : conf. Ps. xxv, 5. — Vers. 9. *Ortus, etc.*, i. e. regiones quæ sitæ sunt, i. e. homines qui degunt ad solis ortum quique ad occasum. Quemadmodum sidera, sic *vespera* quoque et *nox oriri* recte dicuntur. Alius, *fontes mane, orientem, et vespere*, etc. — Vers. 10. *Abundare*, puta aquis, sive pluvie (quod præpæcet), sive torrentium : ita veteres. Hodierni, *abundare*, scil. proventu. *Rivos Dei*, i. e. pluvia; alii, *Jordanes* alicuique torrentes : minus recte. Sic, puta irrigando eam, ut sic referatur ad ea quæ præcesserunt. Quod Maurero languere videtur, et ipse sic copulat cum vers. 11, nam sic paras eam, ut sequitur. — Vers. 11. *Inebrias*, infinitivus, qui per enallagen induit naturam temporum antecedentium. *Deprimis*, complanas pluvii copiose demissis. — Vers. 12. *Orbitæ tuæ*, i. e. ubicumque modo es præsens, ibi distillas, etc. Alius : *Orbitæ tuæ*, i. e. viæ tuæ celestes, nubes. — Vers. 14. Maurer, *induta sunt arva ovibus*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXIV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, Psalmus David, Canticum Hieremias et Ezechielis populo transmigracionis, cum inciperent exire.

Titulus hujus Psalmi in codicibus hebraicis non continet nisi prima illa verba : *In finem, Psalmus David*. Apud Hieremum quoque non habentur alia verba. Theodoretus autem affirmat nihil aliud haberi in editione græca Septuaginta Interpretum, cætera addita esse a posterioribus. Tamen non videtur contemnendum quod additur : *Canticum Jeremias et Ezechielis populo transmigracionis, cum inciperent exire*; nam hæc verba habentur in antiquis codicibus, et leguntur a S. Hieronymo et Augustino in Commentario hujus tituli. Quicumque autem addidit hæc Car hic partem tituli, non voluit significare reipsa cantatum fuisse hunc Psalmum a Hieremia et Ezechiele, quando populus Israel incipiebat exire ex captivitate Babylonica : nam Hieremias nunquam fuit in Babylonia, et sine dubio mortuus erat, tribuatur quando cepit solvi captivitas. Credibile est etiam Ezechielem tunc fuisse defunctum, ut Epiphanius testatur in Hieremias 44. *Vita Ezechielis*. Tribuitur igitur hic Psalmus (qui revera Davidis est) Hieremia et Ezechielis, quoniam isti duo Propheta prædixerant reversionem populi de Babylone in Jerusalem; et fingitur decantatus ab his Prophetis initio egressionis Hebræorum de captivitate, ut intelligeremus hunc Psalmum exponi debere de rebus filiorum Israel a captivitate in patriam. Et quoniam ea liberatio de captivitate typus fuit liberationis generis humani de captivitate diaboli, altiore sensu Psalmus prædicit conversionem infidelium ad Ecclesiam, et reditum spiritualium peregrinorum ad patriam celestem : nam et Ecclesia et celestis patria per Jerusalem in sacris litteris significari solet.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. TE DECEET HYMNUS, DEUS, IN SION, ET TIBI REDDETUR VOTUM IN JERUSALEM.

Incipit Propheta in persona populi Dei a quodam verissimo principio, ex quo colligitur desiderium iustum redeundi ad patriam. Principium verissimum est conveniens esse, ut populus Deum laudet, et vota illi offerat in Jerusalem. Laus enim debetur bono, et summa laus summo hono, quod est Deus; et hæc laus debet exhiberi, ubi bonum, quod laudatur, est notum. Deus autem notus non erat in Babylone, sed in Jerusalem, ideo in Jerusalem Deus a populo laudandus erat. Sic etiam vota, ac præsertim sacrificiorum, ibi solvenda sunt, ubi templum et altare inveniuntur: templum Dei et altare non erant nisi in Jerusalem; igitur in Jerusalem vota populi Dei solvenda erant. Ex hoc principio recte colligitur, populum Dei iure desiderare, ac petere reditum in patriam. Et si hoc erat verum de reditu ad terrenam Jerusalem, multo verius est de reditu ad caelestem Jerusalem, ubi nullo notior est magnitudo divini bonitatis, et ubi est tabernaculum non manufactum, et altare aureum, in quo igne perfectissime charitatis sese totos offerunt omnes cives Jerusalem in holocaustum Deo. Veniamus ad verba Psalmi: « Te deceet hymnus, Deus, in Sion, » id est, convenit omnino ut populus tuus tibi Deo suo laudes canat « in Sion, » id est, ubi nota est magnitudo tua, non in terra aliena, ubi dii lignei et lapidei, aurei et argentei laudantur. « Et tibi reddetur votum in Jerusalem, » id est, convenit quoque ut idem populus tibi solvat vota gratiarum actionis in Jerusalem, ubi nota sunt beneficia tua, et vota sacrificiorum, ubi est templum et altare tuo nomini dicatum; non in Babylone, ubi nec agnoscentur beneficia tua, neque sunt templa et altaria nisi idolorum; nam « omnes dii gentium daemonia, » ut dicitur in Psalm. xcv. In hebræo pro verbo detet, est nomen silentium. Sic enim vertit S. Hieronymus: Tibi silentium laus, Deus, in Sion. Sed Septuaginta Interpretes viri doctissimi per vocem דמיה dumiâh, non existimaverunt significari silentium, quod deducitur a verbo דמיה dum, sed convenientiam; ut sic loquar, a verbo דמיה damâh, quod significat assimilari. Similitudo enim nihil est aliud, nisi conformitas et convenientia unius ad aliud. Laus autem convenit maxime bonitati, et ideo soli Deo propriissime convenit laus, quia solus Deus propriissime bonus est, dicente Domino: « Nemo bonus, nisi solus Deus, » Luc. xviii. Sed tamen vox silentium, quamvis non sit ex mente Septuaginta Interpretum, tamen utilissimum documentum continet; nam laus Dei quæ ore cantatur, debet sequi ex precedenti silentio, atque attenda admiratione magnitudinis Dei; qui enim cantant absque prævio tali silentio,

Summa laus debetur summo hono, quod est Deus.

Similitudo quid sit

« labiis Deum honorant, cor autem eorum longe est a Deo, » ut dicitur Isai. xxix. Itaque recte dicitur: « Tibi silentium laus, Deus, in Sion, » id est, tibi Deus primum convenit tacta admiratio magnitudinis tuæ; deinde constituto corde in hoc silentio, debetur tibi laus in Sion, et votum in Hierusalem. Porro vox Jerusalem non habetur in hebraico codice, sed vel excidit vitio librarium, vel addita ab Interpretibus explicandi gratia.

2. EXAUDI ORATIONEM MEAM: AD TE OMNIS CARO VENIET.

Ex eo quod debetur Deo laus in Jerusalem, orat populus, ut sibi concedatur ex captivitate redire in Jerusalem ad ipsum Deum laudandum, et non solum optat sibi reditum concedi, sed ut omnes homines convertantur ad Deum, et veniant per fidem in Jerusalem que est in terris, id est, ad Ecclesiam, et postea per visionem in Jerusalem que est in caelis: sicut enim « Deus vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, » 1 Timoth. ii, sic etiam populus Dei cupit et orat, ut omnes homines veniant ad Deum agnosendum et laudandum. « Exaudi, inquit, orationem meam, » que est, ut te auxiliante quam clivissime canam tibi hymnum in Sion, et reddam tibi votum in Jerusalem. « Ad te omnis caro veniet, » id est, si me exaudieris, non ego solus, sed omnes homines ad te laudandum, et vota tibi reddenda venient. Id enim cupio et peto, et quod in me erit, verbis et exemplo, ut id fiat, laborabo. Quod omnis caro per figuram intellectus omnes homines significet, perspicuum est ex multis Scripturæ locis. Gen. vi: « Omnis caro corruerat viam suam. » Joel. ii: « Effundam de Spiritu meo super omnem carnem. » Isai. xl: « Videbit omnis caro salutem Dei. » Matth. xxiv: « Nisi breviati fuissent dies illi, non feret salva omnis caro. » Joan. xvii: « Dediti ei potestatem omnis carnis. » S. Augustinus per omnem carnem intelligit omne genus hominum, quia de omni genere aliqui veniant ad Deum per fidem, et salvantur, videlicet ex divitibus, ex pauperibus, ex doctis, ex indoctis, ex viris, ex feminis, ex Judæis, ex Romanis, ex Græcis, ex Barbaris, etc. « Non enim omnium est fides, neque omnium est salus, sed eorum qui præordinati sunt ad vitam æternam, » ut dicitur Act. xiii. In hebræo habetur: Donec tibi omnis caro veniat; sed Septuaginta Interpretes non legerunt עדך hædeca, donec tibi; sed עדך hædeca, ad te; et hæc est verior lectio.

3. VERBA INIQUORUM PRÆVALUERUNT SUPER NOS, ET IMPIETATIBUS NOSTRIS TU PROPITIABERIS.

Hæc est altera ratio cur populus Dei petat a Deo liberationem de captivitate, et reditum in patriam, quia videlicet ex peccatis parentum traditus sit in

Omnis caro, id est, omnes homines, et phrasia Scripturæ.

captivitate; qui enim erant in Babylone, cum soluta est captivitas, fere omnes in captivitate nati erant, ac per hoc parentum peccatis captivitate suam tribuere poterant: sicut nos omnes captivitate sub diabolo primis parentibus debemus. « Verba iniquorum prævaluerunt super nos, » id est, mala opera iniquorum parentum nostrorum prævaluerunt super nos filios eorum, nosque gravaverunt iugo durissime captivitalis; sed tu Pater misericordissimus « propitiaberis impietibus nostris, » quas a parentibus hæreditavimus, et quas ipsi eorum exempla imitati superaddidimus. Quod autem per verba interpretati sumus opera, nemo mirabitur qui in Scripturis versatus sit. Sic Luc. ii: « Videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, et ostendit nobis. » Psalm. xxi: « Verba delictorum meorum. » Psalm. civ: « Posuit in eis verba signorum suorum. » II Reg. i: « Quod est verbum, quod factum est, indica mihi. »

4. BEATUS QUEM ELEGISTI ET ASSUMPSISTI, INHABITABIT IN ATRIIS TUIS.

Hæc est tertia ratio cur populus Dei desideret et oret revocari in patriam: quæ ratio ducitur a felicitate patriæ. « Beatus, inquit, est » omnis ille, « quem tu elegisti ab æterno, » et assumpsisti in tempore ad tantam dignitatem, ut sit civis Sanctorum et domesticus Dei. « Is enim inhabitabit in atris tuis, » id est, in domo tua manebit: ponitur enim pars pro toto, atrium pro palatio.

5. REPLEBIMUR IN BONIS DOMUS TUE; SANCTUM EST TEMPLUM TUUM, MIRABILE IN ÆQUITATE.

Bona spe fretus populus Dei, jam numerat se inter beatos illos qui habitabunt in domo Dei, ac dicit in ea domo se bonis omnibus abundaturum, imo ita satiandum, ut nihil desideret amplius; hic enim versuculus etiam si utemque convenire possit terrenæ Jerusalem, vel Ecclesiæ militanti, tamen absolute soli caelesti patriæ convenit. « Replebimur, inquit, in bonis domus tuæ, » id est, replebimur ex bonis domus tuæ, ut nihil nobis deest, quod foris querendum sit. Quid enim boni deesse poterit in domo illius qui fecit omnia, cui servantur omnia, qui erit omnia in omnibus, in quo sunt thesauri honorum infiniti? De hoc dicitur in Psalm. cii: « Qui replet in bonis desiderium tuum; » et in Psalm. xvi: « Satiabimur, cum apparuerit gloria tua. » Sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate. In illa sancta civitate Jerusalem hoc erit prorsus mirabile et amabile, quod nos in Deo habebimus, tanquam in domo, et ipse habitabit in nobis tanquam in templo; ipse erit domus nostra, et nos domus ejus, juxta illud: « Manete in me, et ego in vobis, » Joan. xvi. Et illud: « Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo, » 1 Joan. iv. Et si hæc reciproca mansio inchoatur in via, certe nullo magis perficietur in patria. Porro « templum hoc Dei sanctum, est mirabile in æquitate, »

id est, in iustitia, ut vox hebræa בְּצִדִּיק betsedek demonstrat. Mirabile enim valde erit videre homines in peccato natos, et peccatis illi obnoxios, ut de illis diceretur Psalm. xiii: « Corruptum est et abominabile facti sunt in iniquitatibus, non est qui faciat bonum; » et Prov. xxiv: « Sepies in die cadit justus; » et Psalm. cxlii: « Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens; » qui tamen postea ad illam sanctitatem iustitiamque perveniunt, ut neque peccatum ullum habeant, neque habere possint, et evadant in templum sanctum, cuius sanctitatem et iustitiam ipsi etiam sancti angeli admirentur in caelis. In hebræo, pro mirabile habetur נִוְרָאִי novath, terribile. Sed quoniam admirabilia terrorem venerationis inveniunt, recte Septuaginta Interpretes mirabile posuerunt, ut indicarent terribile, quod legitur in hebræo, non esse terribile, quia terreat, sed quia admirationem magnam pariat.

6. EXAUDI NOS, DEUS SALUTARIS NOSTER, SPES OMNIUM FINIUM TERRE, ET IN MARI LONGE.

Redit ad orationem, et adfert novum motivum ut exaudiri debeat, videlicet, quia Deus salvator est, et in eo sperant omnes gentes. « Exaudi, inquit, nos, Deus, » dum a te petimus Liberationem a captivitate, et revocationem in patriam; exaudiri autem petimus confidenter, quia « tu es salvator noster, » quippe qui sæpe ab hostibus et persecutoribus non salvasti; tu etiam « es spes omnium finium terræ, » id est, in te sperant omnes gentes totius terræ usque ad ultimos ejus fines; nec non tu spes es « in mari longe, » id est, omnium habitantium insulas maris longissime positas. Hæc dicit Propheta providens conversionem omnium gentium ad cultum veri Dei; et dicit in præsentia: « Tu es spes omnium finium terræ, » quia Prophetis erant presentia, quæ in se futura erant.

7. PRÆPARANS MONTES IN VIRTUTE TUA, ACCINCTUS POTENTIA; QUI CONTURBAS PROFUNDUM MARIS, SONUM FLECTUUM EJUS.

Addit aliam rationem a potentia Dei maxima, cui facile est, si velit, populum suum de captivitate liberare, atque ad patriam, unde pulsus fuerat, reducere. Ostendit autem omnipotentiam Dei ex duobus contrariis: nam Deus omnipotentia sua firmiter stabilivit terram, ut montes ejus nulli venti commovere possint: et contra ita fecit elementum aquæ liquidum et mobile, ut quavis aura moveatur. « Præparans montes in virtute tua, » id est, tu es Deus qui preparasti, sive stabilivisti (utrumque enim significat vox hebræica כִּן cum), montes altissimos in virtute tua. « Accinctus potentia, » id est, potentia tua firmasti montes, quia accinctus es potentia, id est, ab omni parte circumdatus et armatus potentia. « Qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum ejus. » In hebræo habetur: Qui mitigas sonitum maris, sonitum

Vers. 7.